

باسمه تعالی

عنوان مقاله:

آموزش سیار روستایی (طرح هجرت)

نام و نام خانوادگی نویسندگان: زینب موذن، مهدیه السادات میر ترابی و سید سعادت موسوی.

مرتبه علمی نویسندگان: به ترتیب دانش آموختگان کارشناسی ارشد رشته‌های آموزش و ترویج کشاورزی و عضو هیأت علمی دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی دانشگاه تهران.

نام و نشانی مؤسسه محل اشتغال یا تحصیل: کرج، میدان امام حسین (ع)، بلوار شهید چمران، دانشکده کشاورزی دانشگاه تهران، دانشکده اقتصاد و توسعه کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی.

نام محلی که پژوهش در آن انجام گرفته است: سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور در سال ۸۶-۸۷.

پست الکترونیک: zainab.moazen@yahoo.com.

شماره تلفن ثابت و همراه: ۰۲۱۶۶۹۱۲۹۷۲ و ۰۹۱۰۲۱۰۰۳۳۹

آدرس و کدپستی مکاتبه کننده: تهران، میدان جمهوری، خیابان جمهوری، کوچه کاووسی، بن بست حاجیان، پلاک ۹. (زینب موذن)

کد پستی: ۱۳۱۱۶۸۵۷۴۳

چکیده

بررسی‌های به عمل آمده مبین آن است که بیش از ۳۰ درصد جمعیت کشورمان، در حدود ۲۳ میلیون نفر، در مناطق روستایی و عشایری زندگی می‌کنند و در حدود ۴ میلیون نفر آنان بهره‌بردار بخش کشاورزی می‌باشند. واقعیت اشاره شده نشان دهنده اهمیت جامعه روستایی در حیات اقتصادی - اجتماعی کشورمان است و ضرورت توجه به آن را مشخص می‌کند. از میان مسائل و محدودیت‌های بسیاری که بر روستاها و مناطق کمتر توسعه یافته کشور سایه انداخته، فقر علمی و سطح نازل دانش، آگاهی و مهارت‌های فنی و حرفه‌ای از مهمترین و اصلی‌ترین عوامل می‌باشد. با توجه به کمبود امکانات در برخی از روستاهای دور افتاده و با توجه به مسافت بسیار دور آنها از مراکز آموزشی و کمبود وسایل حمل و نقل مناسب برای رسیدن به مراکز آموزشی موجود در شهرها و با توجه به سطح پایین زندگی مردم روستایی و نیاز مبرم آنها به آموزش در زمینه‌های مختلف و با توجه به اینکه مراکز آموزشی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور عموماً در مناطق شهری مستقر می‌باشند و روستاییان نیز نظیر ساکنین شهرها نیازمند آموزش‌های مهارتی در زمینه‌های خدمات، کشاورزی و صنایع ذیربط می‌باشند، لذا ارائه خدمات آموزشی - مهارتی در این مناطق به عنوان یک اولویت در رأس فعالیت‌های سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور قرار گرفته است. بنابراین، این سازمان پس از بررسی‌های درون و برون سازمانی در سال ۸۵ تصمیم به برنامه‌ریزی و اجرای آموزش‌های بسیار جهت جوامع روستایی و کمتر توسعه یافته تحت عنوان «طرح هجرت» نمود. این مقاله با بررسی پیش‌نگاشته‌های قبلی و تحلیل آنها به بیان اهمیت این موضوع در ترویج و آموزش کشاورزی پرداخته است.

کلمات کلیدی: آموزش بسیار، آموزش فنی و حرفه‌ای، طرح هجرت.

توسعه طیفی از تغییرات به هم پیوسته جهت تأمین نیازهای رو به گسترش جامعه است و جامعه‌ای وجود ندارد که آموزش را رکن اساسی برنامه‌ریزی توسعه خود قرار نداده باشد. در تاریخ توسعه سراغ نداریم که جامعه‌ای توسعه یافته باشد، اما بحث علم و عمل به علم در آن به درجه‌ای از تکامل عینی نرسیده باشد. امروزه سرمایه‌گذاری برای آموزش به مثابه یک راهبرد تعیین شده نقش قابل ملاحظه‌ای در فرآیند توسعه اقتصادی - اجتماعی جوامع ایفا می‌کند. به طوری که تغییر و تحول در شاخص‌های توسعه‌ی جوامع، ارتباط مستقیمی با میزان سرمایه انسانی دارد و براساس نظر بسیاری از دانشمندان، منابع انسانی پایه‌ی ثروت ملت‌ها را تشکیل می‌دهند. انسان‌ها عوامل فعالی هستند که سرمایه‌ها را متراکم کرده، از منابع طبیعی بهره‌برداری می‌کنند و سازمان‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را می‌سازند و توسعه را به جلو می‌برند.

اهمیت و جایگاه بخش کشاورزی در توسعه‌ی پایدار ملی به عنوان یک بخش زیربنایی بر هیچ کس پوشیده نمی‌باشد. هر چند ممکن است در کشور ما هنوز به چنین موضوعی در اندازه‌های لازم پرداخته نشده باشد، اما سابقه و قدمت امر کشاورزی از ابعاد مختلف در ایران بسیار دیرینه و با تجربیات، پیشرفت‌ها و فراز و نشیب‌های زیادی همراه بوده است. بخش کشاورزی یکی از مهمترین و توانمندترین بخش‌های اقتصادی کشور است. این بخش تأمین‌کننده‌ی یک چهارم تولید ناخالص داخلی، یک چهارم اشتغال و هشتاد درصد نیازهای غذایی کشور، یک سوم صادرات غیرنفتی و بیش از ۹۰ درصد مواد خام مورد نیاز صنایع داخلی کشور است. یکی از مهمترین عوامل دستیابی به توسعه کشاورزی، استفاده از اطلاعات، دانش فنی و توسعه منابع انسانی است و در این راستا لازم است که کشاورزان به اطلاعات فنی مورد نیاز خود به سادگی، سهولت و سرعت ممکن دست یابند. بنابراین، ترویج ایده‌های جدید کشاورزی و آموزش کشاورزان و بهره‌برداران به منظور ارتقای سطح دانش، اطلاعات و مهارت آنها یکی از عوامل مهم و مؤثر در توسعه بخش کشاورزی کشور است و تحقق این امر بدون وجود برنامه‌ریزی صحیح و اجرای پروژه‌ها و برنامه‌های منسجم و منطقی غیر ممکن است.

از میان مسائل و محدودیت‌هایی که بر روستاها و مناطق کمتر توسعه یافته‌ی کشور سایه انداخته، فقر علمی و سطح نازل دانش، آگاهی و مهارت‌های فنی و حرفه‌ای مهم‌تر می‌باشد. در یک بررسی فراتحلیلی که از پایان‌نامه‌های تحصیلی در مقطع زمانی ۱۳۸۳ - ۱۳۵۹ صورت گرفته است، علت‌های مختلف مهاجرت روستا به شهر در چهار زمینه‌ی اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، جمعیت‌شناسی و طبیعی - کشاورزی خلاصه شده است که در بین عوامل اقتصادی، کمبود تسهیلات در روستا و بیکاری از بقیه مهم‌تر بوده‌اند. عوامل اجتماعی - فرهنگی از نظر فراوانی دومین علت تبیین‌کننده‌ی مهاجرت می‌باشند و در بین این عوامل، نبود مراکز دانشگاهی و کمبود مقاطع تحصیلی آموزش و پرورش نسبت به بقیه دارای ارجحیت بوده‌اند. همان طور که مشهود است در هر یک از

عوامل مطرح شده نقش آموزش و اهمیت آن بارز است (قاسمی، ۱۳۸۴). بنابراین، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور که در شرایط فعلی وظیفه‌ی ارتقاء سطح آگاهی‌های مهارتی تمام اقشار جامعه و فراهم‌سازی بستری مناسب جهت مهارت‌آموزی جویندگان کار فاقد مهارت را دارد، به منظور دستیابی به اهداف بلند مدت خود که همانا توزیع عادلانه ظرفیت‌های آموزشی و برقراری توازن و بهبود دسترسی است، با نگرشی نوین اقدام به توسعه‌ی آموزش‌ها در مناطق روستایی نموده و پس از بررسی‌های درون و برون سازمانی و بررسی‌های کارشناسی در سال ۱۳۸۵ تصمیم به برنامه‌ریزی و اجرای آموزش‌هایی جهت جوامع روستایی و کمتر توسعه یافته تحت عنوان «طرح هجرت» نمود.

سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور

سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور وابسته به وزارت کار و امور اجتماعی در جهت تربیت و تأمین نیروهای ماهر و متخصص مورد نیاز بخش‌های مختلف صنعتی، کشاورزی، تولیدی، خدماتی و بازرگانی و تربیت مربیان متخصص و ورزیده‌ی مورد نیاز مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای و گسترش همکاری‌های بین‌المللی فعالیت می‌کند (سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، ۱۳۸۶). رکن اصلی فعالیت‌های این سازمان آموزش است و آموزش‌های آن در رشته‌های مختلف و در قالب مراکز آموزش ثابت، آموزش در پادگان‌ها، آموزش در زندان‌ها، آموزش توسط تیم‌های سیار، آموزش در صنایع (مراکز جوار)، آموزش صنایع ساختمان، آموزش کشاورزی، آموزش توسط آموزشگاه‌های آزاد انجام می‌گیرد (همان).

آموزش سیار^۱

در ارائه‌ی خدمات آموزشی، انتخاب و بکارگیری روش‌های مناسب یکی از عوامل مهم بوده که برنامه‌ریزان و طراحان آموزشی بر آن تأکید فراوان داشته‌اند. الدجنسون^۲ یکی از صاحب‌نظران آموزش سیار در دانمارک، آموزش سیار را تلاشی برای آموزش مهارت‌ها به مردم در محیط زندگی خودشان تعریف کرده است. این نوع از آموزش توسط آموزشگران یا وسایلی که از مکانی به مکان دیگر انتقال داده می‌شود، ارائه می‌گردد و تلاشی است مکمل که می‌تواند برای گسترش و توسعه‌ی آموزش به جوامع کار، دانش و اشتغال به کار رود در ایران از آموزش سیار در چارچوب نظام آموزش رسمی و نیز نظام آموزش غیررسمی بهره گرفته شده است. استفاده از آموزش سیار در نظام آموزش رسمی ایران سابقه‌ای طولانی دارد. از جمله می‌توان به اجرای دوره‌های آموزش ابتدایی و راهنمایی کودکان و

2- Mobile education

3- Old-Jenson

نوجوانان مناطق عشایری اشاره کرد و در حیطه آموزش‌های غیررسمی در زمینه‌ی آموزش‌های بهداشتی، کشاورزی، فنی و حرفه‌ای، ارائه خدمات کتابخانه‌ای و نمایش فیلم بوده است.

سابقه آموزش سیار در حیطه آموزش‌های کشاورزی عمدتاً مربوط به نمایش فیلم‌های آموزشی توسط تیم‌های «سینما - سیار» سازمان ترویج وزارت کشاورزی بوده است. این تیم‌ها مربوط به واحدهای سمعی و بصری این سازمان بودند و در قالب مأموریت‌های اداری به روستاهای اطراف منطقه‌ی تحت پوشش خود مراجعه و برنامه‌های آموزشی خود را به اجرا در می‌آوردند. از نظر نیروی انسانی این تیم‌های سیار از تکنسین سمعی و بصری، آموزشگر کشاورزی، راننده و سرپرست تیم تشکیل شده بودند (تیموری، ۱۳۷۵). از آموزش سیار در کشاورزی زمانی استفاده می‌شود که کشاورزان از کار مزرعه فارغ باشند و بتوانند در کلاس‌ها شرکت نمایند. در واقع آموزش سیار در کشاورزی شرایطی را فراهم می‌آورد که فرزندان کشاورزان ضمن کار در مزرعه و بدون اینکه از محیط روستا دور شوند به تحصیل و کار توأماً بپردازند. این نوع آموزش شرایط را برای یادگیری افراد معلول و ناتوان نیز فراهم می‌کند.

از شیوه‌های دیگر آموزش سیار در ایران، کتابرسانی به مناطق روستایی و شهری می‌باشد. کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان یکی از نهادهای فعال در استفاده از کتابخانه سیار بوده و برای اولین بار در سال ۱۳۴۵ با کتابرسانی به ۲۱ روستای عشایرنشین در فارس به وسیله قاطر و بعد موتورسیکلت فعالیت کرده است (تیموری، ۱۳۷۵).

آموزش سیار و فعالیت‌های ترویجی در سایر کشورها با استفاده از مربیان سیار، برای نخستین بار در سال ۱۸۴۳ در امریکای شمالی آغاز شد. در برزیل نیز در سال ۱۹۷۱ با پیامی که در زمینه اصلاح قانون آموزشی صادر گردید، توجه بیشتری بر روی آموزش‌های روستایی به عمل آمد و برنامه آموزشی که برای حل مسائل آموزشی مناطق روستایی در نظر گرفته شد، واحد سیار VMIT برای آموزش مهارت‌ها و تداوم آموزش برای خانواده‌های روستایی بود (تیموری، ۱۳۷۵). تجربه‌های مشابهی در سایر کشورها مانند هند، دانمارک، شوروی سابق، لیبی و کشورهای آفریقایی در زمینه‌ی آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای برای جوانان بکارگرفته شده است.

مدرسه‌ی سیار مؤسسه توسکیج^۳ با هدف انتقال ابزار و روش‌های کشاورزی مدرن به مناطق روستایی آلاباما شروع به فعالیت نمود. بنابراین، از اولین اقدامات صورت گرفته در زمینه‌ی مدارس سیار به سال ۱۸۸۱ بر می‌گردد، زمانی که واشنگتن با اسب به مناطق روستایی می‌رفت و با روستاییانی که اکثراً کشاورز بودند و به آموزش نیاز داشتند صحبت می‌کرد. او معتقد بود که آموزش

4 - Tusk age

5- Zabawa.

6- T.M Campel.

7- Knapp

باید برای کشاورزانی که به طور معمول به فعالیت در زمین‌هایشان مشغول بوده و قادر به سفر برای آموختن نمی‌باشند، برده شود. در سال ۱۸۹۶ جرج واشنگتن کرور مدیر مدرسه کشاورزی توسکیج شد. او در اواخر هفته به روستاها سفر می‌کرد و در سفرهای خود کالسکه‌ی خود را پر از ابزار و مواد آموزشی می‌نمود و برای نمایش عملی در روستاها از آنها استفاده می‌کرد. در این بین واشنگتن کمیته‌ای تشکیل داد و به طراحی واگنی با تجهیزات کامل کشاورزی برای آموزش عملی در روستاها پرداخت. این واگن با عنوان کالج کشاورزان بر روی چهار چرخ سوار بود. در ابتدا آموزش‌هایی که از طریق این واگن داده می‌شد از طریق ملاقات کشاورزان در مزارعشان صورت می‌گرفت و عملیات مدرن شخم زدن، نوآوری‌های تولید دام، پرورش گیاهان و به کار بردن صحیح آفت کش‌ها را به آنها نشان می‌داد ولیکن در ادامه‌ی فعالیت، این واگن به محل اجتماع روستاییان برای پرسیدن سؤال و دریافت پاسخ‌هایشان تبدیل شد. علاقه‌ی شدید کشاورزان به این واگن باعث گردید که در طی یک سال ۲۰۰۰ نفر در ماه به آن دسترسی پیدا کرده و اطلاعات مورد نیازشان را دریافت نمایند. حتی حاکمان بزرگ نیز برای ارتقای مهارت رعیت‌هایشان نیز به این واگن مراجعه می‌کردند (زباباوا، ۲۰۰۸)^۴

در سال ۱۹۱۸ تی.ام. کمپل^۵ مسئول ترویج ایالت آلاباما برای خرید وسیله‌ای مدرن و جایگزین کردن آن به جای واگن اقدام نمود و کامیونی خریداری شد که کامیون کشاورزی کنپ^۶ نامیده شد. این مدرسه سیار جدید در سال ۱۹۲۰ پرستاران را به خدمت گرفت و در کنار فعالیت‌های کشاورزی به آموزش بهداشت خانه و خانواده نیز پرداخت (زباباوا، ۲۰۰۸).

در سال ۱۹۸۸، هشت ون با تجهیزات لازم برای ارائه‌ی خدمات فنی کشاورزی سیار در سریلانکا خریداری شد. این برنامه با هدف ارائه‌ی علوم تازه کشاورزی از طریق شبکه‌ای از تکنولوژی‌های توسعه یافته توسط اداره کشاورزی به کشاورزان سریلانکا بوده است. از فواید خدمات ارائه شده توسط سرویس‌های سیار پاسخ به فوریت‌هایی مانند آفات و بیماری‌های طغیان کرده و افزایش ظرفیت‌های تحقیق و ترویج بوده است (وزارت کشاورزی، ۲۰۰۶)^۷.

نمایشگاه سیار جنگلی پنسیلوانیا نیز در واقع نمایشگاهی متحرک است، که اطلاعاتی درباره جنگل‌های ایالتی و محصولات آنها به مردم می‌دهد. دیدارکنندگان از این نمایشگاه سیار خواهند دید که چگونه جنگل‌های پنسیلوانیا تاریخ مردم این مناطق را شکل می‌دهد. آنها راجع به صنایع جنگل‌های پنسیلوانیا مطالبی یاد خواهند گرفت. این نمایشگاه متحرک بر روی یک یدک‌کش ۳۴ فوتی بنا نهاده شده است و به وسیله یک وانت کشیده می‌شود (نمایشگاه سیار، ۲۰۰۹).

استفاده از قایق‌های شناور در بنگلادش نیز از شیوه‌های دیگر آموزش سیار است. از این قایق‌ها به عنوان کلاس‌های آموزشی، کتابخانه سیار، ارائه خدمات بهداشتی - درمانی در مناطقی که با مشکلات جاده‌ای رو به رو بودند، استفاده شده است (آنلاین).^۸

مزرعه‌ی سیار در انگلستان نیز نمونه‌ی دیگری از آموزش‌های سیار بوده که با هدف ارائه‌ی خدمات آموزشی کشاورزی به مدارس و مهد کودک‌ها راه‌اندازی شده است. در این مزرعه انواع مختلف حیوانات مانند گوسفند، مرغ، جوجه، گاو و ... نگهداری می‌شود. این مزرعه‌ی سیار فرصتی را برای کودکان فراهم می‌کند تا با حیوانات و با اهمیت کشاورزی در زندگی آشنا شوند (آنلاین، ۲۰۰۹).^۹ در سراسر ویکتوریا نیز آموزش سیار در زمینه‌ی ایمنی آتش‌سوزی فراهم شده است. این واحدهای سیار به مدارس ابتدایی سفر کرده و آموزش‌های لازم را در زمینه‌ی صرفه‌جویی، ایمنی، پیام‌هایی در مورد آتش‌سوزی و تمرین روش‌های فرار از آتش را ارائه می‌دهند. این واحد آموزش سیار هر ساله ۲۰۰ مدرسه و تقریباً ۱۰۰۰۰ نفر دانش‌آموز را تحت آموزش قرار می‌دهد (سفا، ۲۰۰۹).^{۱۰} در اروپا نیز در اکتبر سال ۲۰۰۰ با همکاری سوئد، ایتالیا و بریتانیا برنامه‌ی سه ساله‌ی آموزش سیار برای همه اروپا آغاز شد. این آموزش‌ها در واقع عکس‌العملی به مشکلات اجتماعی، کم‌سوادی و فراهم نبودن شرایط شرکت در آموزش‌های متعارف بود. شرکت‌کنندگان در این آموزش‌ها از جوانان بیکار و یا دارای مشاغل نامناسب بود که بعضاً "به کامپیوتر و موبایل دسترسی نداشتند.

امروزه آموزش توسط تلفن همراه که آموزش موبایلی نامیده می‌شود و شیوه‌ی دیگری از آموزش سیار است در کشورهای پیشرفته کاربرد فراوان دارد. از آموزش موبایلی جهت آموزش‌های ضمن خدمت، آموزش‌های خارج از کلاس درس مثلاً در مزارع و ... استفاده می‌شود. در واقع آموزش موبایلی پایه‌گذار آموزش و یادگیری مادام‌العمر است (شارپلس، ۲۰۰۰).^{۱۱} از مزایای آموزش توسط تلفن همراه این است که همه جا و در همه وقت امکان دسترسی به آن وجود دارد و لذا تفاوت بسیاری با آموزش صرفاً در کلاس درس دارد. هر شاگرد در هر زمان و مکان می‌تواند با تماس گرفتن وارد جریان آموزش شود. در زمان‌های گذشته لزوم ارتباط با نواحی دوردست منوط به داشتن برق و اتصالات آن بود ولی امروزه تلفن همراه و آموزش توسط آن این معضل را بر طرف نموده است (آلی، ۲۰۰۹).^{۱۲}

آموزش سیار از طریق تکنولوژی تلفن همراه به همه اجازه می‌دهد تا به اطلاعات و مواد آموزشی در هر مکان و زمان دسترسی پیدا کنند و در نتیجه یادگیرندگان بر زمان و مکان یادگیری خود کنترل

8-http://www.thetascgroup.com/presshits_pdf/washington_post_bangladesh.

9- <http://www.themobilefromexperience.co.uk>.

10- CFA, (2009).

11- <http://www.agridept.gov.lk/>

12- Sharples, M. (2000).

دارند و برای یادگیری منتظر زمان و مکان خاصی نمی‌مانند (آلی، ۲۰۰۹). یادگیرندگان و کارکنان در قرن ۲۱ از تکنولوژی تلفن همراه برای دسترسی به اطلاعات و مواد آموزشی در هر زمان و مکان استفاده می‌کنند (همان).

از مهمترین و بزرگترین اثرات استفاده از تکنولوژی تلفن همراه آموزش افرادی است که در مناطق دورافتاده زندگی می‌کنند و دسترسی به هیچ معلم، مدرسه و کتابخانه‌ای ندارند (آلی، ۲۰۰۹). این نوع آموزش باعث می‌شود که دانش‌آموزان و کارمندان بدون ترک خانواده، محل زندگی و کارشان به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا کنند. همچنین تاجران، کشاورزان و کارکنان سایر بخش‌ها می‌توانند به اطلاعات مورد نیاز خود دسترسی پیدا نموده و بهره‌وری خود را افزایش داده و باعث ارتقاء کیفیت فعالیت‌هایشان شوند (همان). افرادی که از جامعه طرد شده‌اند نیز می‌توانند از این طریق به اطلاعاتی در مورد سلامتی، زندگی سالم و افزایش کیفیت زندگی خود دسترسی پیدا کنند. از اثرات دیگر آموزش سیار توسط تلفن همراه، کاهش تعداد سفرها می‌باشد که از این طریق کربن تولید شده کاهش یافته و در حفظ محیط زیست کمک می‌کند (همان).

بنابراین، از مزایای آموزش سیار می‌توان به آموزش برای فراگیران در محل کار و زندگی خودشان، برطرف کردن نیازهای آموزشی فراگیران در کوتاه مدت، پایین بودن هزینه‌های آموزش سیار نسبت به آموزش ثابت، کمک به حل مسئله‌ی مهاجرت، کمک به حل مسئله کمبود فضای آموزشی و نیروی انسانی، یادگیری مبتنی بر عمل و زبان و ادبیات ساده‌تر آن اشاره کرد. در واقع آموزش سیار، آموزش برای مناطقی است که از امکانات و تأسیسات آموزشی و آموزشگر به اندازه کافی برخوردار نبوده و از طرفی به علت کمی جمعیت این مناطق، تنوع مخاطبین برنامه‌های آموزشی و پراکندگی روستاها سرمایه‌گذاری جهت ایجاد مراکز ثابت آموزشی توجیه اقتصادی ندارد (تیموری، ۱۳۷۵).

طرح هجرت، توسعه آموزش سیار روستایی

جمعیت زیادی از روستاییان در اثر کمبود فرصت‌های اشتغال در روستاها به شهرها روانه گشته و به گسترش حاشیه‌نشینی در شهرها منجر شده‌اند. روشن است که مسئله‌ی فقر روستایی و نیز راهبردی برای فائق آمدن بر آن پیچیده است و روش‌های متفاوتی برای چیره شده بر آن وجود دارد از جمله توجه به نقش کشاورزی در رشد اقتصادی و توزیع درآمد در داخل منطقه و در تولید ملی، توجه به نقش نیروی انسانی در مراحل مختلف توسعه‌ی اقتصادی، توسعه‌ی فناوری‌های (مکانیزاسیون) کشاورزی و نیز توسعه فناوری‌های آموزشی و روش‌های مدرن آموزش روستاییان (معاونت پژوهش و توسعه، ۱۳۸۵). در این رابطه، سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور در سال ۱۳۸۵ که به نام پیامبر عظیم الشان اسلام مزین گردیده بود، طی اقدامی عدالت‌جویانه، راه‌اندازی تیم‌های آموزشی سیار تحت عنوان «طرح هجرت» را برای ارائه‌ی خدمات آموزشی به مناطق کمتر توسعه یافته که فاقد

مراکز ثابت بودند را در دستور کار خود قرار داد و سازماندهی نمود. تیم‌های سیار آموزشی طرح هجرت، تیم‌هایی متشکل از یک یا چند نفر مربی هستند که با تجهیز به یک سری ابزار و ادوات آموزشی، مرتباً به منظور ارائه خدمات آموزشی از جایی به جای دیگر نقل مکان می‌کنند.

فلسفه‌ی تشکیل این تیم‌ها ارائه خدمات در قالب طرح هجرت به مناطقی بوده است که به دلایل بعد مسافت، شمار قلیل جمعیت و عدم وجود مراکز ثابت امکان ارائه خدمات آموزشی در آنها وجود ندارد. لذا با تشکیل چنین تیم‌هایی این امکان فراهم گردید که خدمات آموزشی از مکان‌های ثابت منفک به نقاط دورافتاده و محروم به منظور تحقق توزیع و دسترسی فرصت‌های آموزشی برابر در نقاط هدف صورت پذیرد (معاونت پژوهش و توسعه، ۱۳۸۵).

فاز مطالعاتی طرح هجرت در پایان سال ۱۳۸۴ با بررسی رشته‌های مطرح شده و تجزیه و تحلیل آنها از نظر اقتصادی و بررسی اقلام و مواد مورد نیاز اتمام یافت و با آغاز مرحله‌ی تدارکاتی در ابتدای سال ۱۳۸۵ مباحث کارشناسی فراوانی از نظر فنی در نحوه‌ی استقرار تجهیزات، ابزار و ... انجام گرفت و در اول تیرماه سال ۱۳۸۵ طرح هجرت یک افتتاح و در ۱۰ تیرماه همان سال در سراسر کشور به اجرا درآمد. در طی مراحل برنامه‌ریزی و اجرا با ارگان‌های مرتبط و متولی توسعه روستایی و کمیسیون کشاورزی مجلس شورای اسلامی مکاتبه و مذاکره‌های لازم صورت گرفت (مدیریت صنایع کشاورزی و غذایی، ۱۳۸۵). سامانه‌ی هجرت مستند به اجرای بند ۱۲ و ۱۳ اصل سوم و بند هفت و هشت اصل ۴۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و با توجه به مواد ۱۹، ۵۲، ۷۵ و ۹۵ قانون برنامه چهارم توسعه‌ی کشور شکل گرفته است. این طرح با عزم دولت در جهت محرومیت‌زدایی از مناطق روستایی و کاهش مهاجرت کلید خورد و اعتبارات آن مستقیماً از طرف ریاست جمهور پرداخت شد. تیم‌های سیار آموزشی طرح هجرت در مقایسه با ارائه آموزش در مراکز ثابت از مدت زمان کمتری برخوردار بوده و به دلیل پایین بودن میانگین سطح سواد در مناطق محروم، از زبان و ادبیات ساده‌تری نیز برخوردار است و عمدتاً کاربردی‌تر و با فرهنگ مناطق همخوانی بیشتری دارد.

از اهداف طرح هجرت آسان‌سازی دسترسی روستاییان به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، پرهیز از ایجاد مراکز آموزشی پر هزینه در مناطق کم جمعیت، جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه، ایجاد زمینه‌های شغلی کم هزینه و زودبازده، ارتقاء سطح دانش علمی و عملی جوامع روستایی و فراهم‌سازی زمینه‌های کارگروهی در قالب تعاونی‌ها بوده است (معاونت پژوهش و توسعه، ۱۳۸۵). کلیه روستاهای متقاضی آموزش، جزء گروه‌ها و جوامع هدف این طرح بودند. بنابراین، به صورت بالقوه تمام جمعیت ۲۴۰۰ دهستان کشور مشمول این طرح می‌شوند. جمعیت هدف طرح شامل جوانان روستایی، روستاییان شاغل، دختران و زنان می‌باشد.

لوازم اجرایی شدن طرح هجرت شامل چادر، کانکس، خودرو، امکانات آموزشی و مربی می‌باشد. کارگاه آموزشی این طرح چادرهایی به ابعاد ۴/۶ با ارتفاع ۲/۲۵ متر می‌باشد. کانکس‌های استفاده شده در این طرح، اتاقک‌هایی هستند به طول ۶ متر و عرض ۲/۴ و ارتفاع ۲/۲۰ متر که داخل آن دارای دو فضای مجزا می‌باشد. یک فضا در بردارنده‌ی امکانات استراحت (تخت خواب تاشو، تلویزیون، وسایل گرمایشی و سرمایشی، میز تحریر، سرویس‌های بهداشتی، اجاق گاز و ظرفشویی) و فضای دوم این اتاقک، مخصوص تجهیزات، ابزار و مواد آموزشی است. هر کانکس برای رشته‌های خاص آموزشی پیش‌بینی و مهیا گردیده است. برای کشیدن کانکس‌ها از خودروی پازن با قدرت ۱۷۰ اسب بخار استفاده شده است که کانکس‌ها را بین روستاها جا به جا می‌کند. برای هر رشته آموزشی امکانات ویژه‌ای شامل تجهیزات، ابزارها و مواد اولیه تهیه شده و در داخل کانکس‌ها قرار داده شده است.

متناسب با نیازسنجی آموزشی که در روستا به عمل می‌آید، رشته آموزشی مورد نیاز هر روستا تعیین شده و کانکس مخصوص آن رشته به همراه مربی متخصص به محل اعزام می‌شود. مربی در سامانه‌ی طرح هجرت وظایف و نقش ویژه‌ای دارد و کلیه‌ی موفقیت‌های اجرایی طرح مرهون ایفای این وظایف است. مربیان طرح هجرت حق التدریس و دارای مدرک تحصیلی لیسانس و بالاتر با سابقه فعالیت آموزشی در مراکز و مؤسسات آموزشی بوده و یا اینکه دارای تجربه لازم در رشته مورد نظر می‌باشند و با تأییدیه اعضای کمیته ارزشیابی و سنجش صلاحیت فنی سازمان انتخاب می‌شوند (جلائی‌فر، ۱۳۸۵). مربیان طرح قبل از اعزام به محل خدمت در زمینه‌ی محل اعزام، مدت اقامت در محل خدمت، نحوه‌ی ایجاد ارتباط با مخاطبین، نحوه‌ی اداره کلاس و رعایت استاندارد رشته، نحوه‌ی مقابله با خطرات احتمالی و حفاظت شخصی، نحوه‌ی اسکان و نحوه‌ی حفاظت از اموال تحویلی توجیه می‌شوند (همان).

مجموعه‌ی امکاناتی که در مرحله‌ی نخست اجرایی شدن طرح هجرت فراهم گردیده بود شامل ۶۰ دستگاه خودرو، ۳۰۰ دستگاه کانکس، ۶۰۰ تخته چادر، امکانات آموزشی برای ۱۸ رشته و مربیان متخصص برای رشته‌ها بوده است (جلائی‌فر، ۱۳۸۵). رشته‌های آموزشی فاز اول طرح شامل تولید قارچ خوراکی، تولید نهال، تولید جوانه‌های خوراکی و علوفه، تولید ورمی کمپوست، تولید خاک برگ، تولید عسل، سرویس و نگهداری تراکتور و تیلر، سرویس و نگهداری سمپاش‌ها، سرویس و نگهداری موتور، الکتروموتور پمپ آب، سرویس و نگهداری خودروی شخصی، لوله‌کشی، برقکاری، جوشکاری، بنایی، اسکلت‌ساز بتونی، نقشه‌کشی ساختمان، خیاطی و سرویس و نگهداری لوازم خانگی برقی بوده است.

در این طرح انجام مطالعات نیازسنجی و تعیین اولویت‌های رشته و حرفه آموزشی هر روستا بر عهده‌ی ادارات کل آموزش فنی و حرفه‌ای استان‌ها و سایر مقامات محلی می‌باشد. در این نیازسنجی

از نظرات بخش، دهداری، شورای روستا و... استفاده می‌شود. در این رابطه با یک تعامل دو طرفه بین سازمان فنی و حرفه‌ای کشور و وزارت جهاد کشاورزی در هر یک از حرفه‌های آموزشی که از طرف وزارت جهاد کشاورزی خدمات آموزشی به روستاییان ارائه می‌شود، سازمان نسبت به حذف آن دوره از مجموع خدمات آموزشی خود اقدام نموده است. جهت ارائه خدمات در روستا نیاز به انرژی برق، آب و نیز تأمین شرایط مناسب ایمنی برای کانکس‌ها بوده است که در این موارد دستگاه‌های ذی‌ربط همکاری لازم را در حین اجرایی شدن طرح انجام داده‌اند. در این طرح همزمان با آموزش‌هایی که در روستا ارائه می‌شود، برای جمع‌آوری محصولات تولیدی ناشی از طرح و انتقال آن به بازار مصرف با سازمان تعاون روستایی هماهنگی صورت گرفته است (معاونت پژوهش و توسعه، ۱۳۸۵). اداره کل فنی و حرفه‌ای هر استان می‌تواند در صورت ایجاد ارتباط با سایر ارگان‌ها جهت استقرار تیم‌های سیار آموزشی طرح هجرت از مکان‌هایی که ممکن است در اختیار قرار دهند مثل مدارس، مساجد و... استفاده نماید و در صورت وجود مکان مسقف استقرار چادر توسط تیم‌های سیار آموزشی ضرورت ندارد (جلائی فر، ۱۳۸۵). در این رابطه، استقرار تیم‌های سیار آموزشی باید در روستایی که از نظر جمعیتی بیشترین جمعیت را داشته و از طرفی دسترسی سایر روستاها به آن نیز آسان است، صورت گیرد. استقرار تیم‌های آموزشی در نزدیکی مناطق مسکونی روستاییان بوده و این تیم‌ها باید در مکانی در نزدیکی پایه‌های برق روستا مستقر شوند.

به منظور تعیین چالش‌ها، مشکلات، کمبودها و نقاط ضعف و قوت طرح در حین اجرای دوره، سامانه‌ی هجرت مورد بازدید و نظارت کارشناسان قرار می‌گیرد. بازدیدهای دوره‌ای هر ۱۰ روز یک بار توسط مسئولین مراکز آموزشی، بازدیدهای هر ۲۰ روز یک بار توسط مسئولین ادارات آموزش فنی و حرفه‌ای استان‌ها و بازدیدهای هر ۳۰ روز یک بار توسط کارشناسان ستاد حوزه‌ی معاونت فنی و آموزشی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور صورت می‌گیرد (جلائی فر، ۱۳۸۵). در مجموع عملکرد طرح هجرت در فاز اول اجرایی در سال ۱۳۸۶-۱۳۸۵، ۶۸۶۱۳ نفر بوده است که از این تعداد ۳۳۱۷۳ نفر مرد و ۳۵۴۴۰ نفر زن بوده‌اند. استان‌های فارس (۷۳۰۴ نفر)، چهارمحال و بختیاری (۴۸۶۶ نفر)، کردستان (۴۰۵۳ نفر)، خراسان جنوبی (۳۳۱۷ نفر)، هرمزگان (۳۱۰۳ نفر) در اولویت‌های اول از نظر تعداد افراد تحت پوشش طرح در سال ۱۳۸۵ بوده‌اند و استان‌های تهران (۹۸۵ نفر) و سمنان (۸۰۹ نفر) در اولویت‌های آخر از نظر تعداد افراد تحت پوشش طرح می‌باشند.

طرح هجرت سه

بعد از اجرای دو مرحله از طرح هجرت توسط سازمان و ادارات فنی و حرفه‌ای کشور، طبق اصل یکصد و چهل و هفت قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دولت باید در زمان صلح از افراد و تجهیزات فنی ارتش در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی، در حدی که به آمادگی

رزمی ارتش آسیبی وارد نیاید، استفاده کند و نیز براساس ماده ۱۲۹ قانون برنامه چهارم توسعه به منظور بکارگیری جوانان تحصیلکرده در سازندگی و فعالیت‌های اجتماعی، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت بهداشت، شهرداری‌ها، دهداری‌ها، جمعیت هلال احمر و سایر دستگاه‌های ذیربط مجازند در اجرای طرح‌های تملک دارایی و خدمات اجتماعی از ظرفیت جوانان کشور اعم از تشکل‌های غیردولتی و نیروهای مقاومت بسیج استفاده نمایند (سازمان بسیج سازندگی، ۱۳۸۶). بنابراین در طرح هجرت سه سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور به علت داشتن مشکلاتی نظیر کمبود مربی، کمبود امنیت و کمبود نیروی انسانی به جهت انجام نیازسنجی‌های آموزشی، اطلاع‌رسانی و ثبت نام از متقاضیان روستایی، طبق توافق‌نامه‌ای با نیروی مقاومت بسیج در تاریخ ۸۵/۱۲/۲۶ اقدام به رفع کمبودهای خود در این زمینه نمود (عصارپور، ۱۳۸۶). طرح هجرت سه در زمینه‌های تبلیغات و فعالیت‌های فرهنگی و اطلاع‌رسانی، هماهنگی با مسئولین و مقامات محلی، نیازسنجی آموزشی، ثبت نام کارآموزان، همکاری جهت برقراری امنیت امکانات و تجهیزات کارگاه‌های مورد استفاده در طرح‌های آموزشی با همکاری بسیج سازندگی آغاز گردید (توافق‌نامه همکاری، ۱۳۸۵). در این مرحله از فاز اجرایی طرح، جهت نظارت بر حسن اجرای آن، کمیته‌ی عالی نظارت و هماهنگی شامل رئیس سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و یا نماینده‌ی او به عنوان رئیس کمیته، فرماندهی نیروی مقاومت بسیج یا نماینده‌ی او، رئیس سازمان بسیج سازندگی به عنوان دبیر کمیته، معاون فنی و آموزشی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، رئیس سازمان بسیج فرهنگیان، مسئول اجرای طرح هجرت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و مدیر آموزش و اشتغال سازمان بسیج سازندگی تشکیل شد (توافق‌نامه همکاری، ۱۳۸۵).

نتیجه‌گیری

با توجه به وضعیت کشور و کمبود امکانات مخابراتی و برقی مناسب برای روستاهای دور افتاده کشور و با توجه به مسافت بسیار دور برخی از روستاها از مراکز آموزشی و کمبود وسایل حمل و نقل مناسب برای رسیدن به مراکز آموزشی موجود در شهرها و با توجه به سطح پایین زندگی مردم روستایی بخصوص در استان‌های سیستان و بلوچستان، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، بیرجند، هرمزگان، ایلام و کرمان ... و نیاز مبرم مردم روستایی به آموزش در زمینه‌های مختلف و با توجه به مزایای آموزش بسیار لازم است، این سازمان با جدیت و اهتمام و برنامه‌ریزی جامع‌تر در این مهم، ادامه طریق نماید و همچنین سایر سازمان‌ها مانند وزارت بهداشت و ... نیز می‌بایست در این زمینه اقداماتی را شروع نمایند و در صورت شروع با برنامه‌ریزی و اهتمام بیشتری ادامه دهند. در این زمینه جهت ارتقای کیفیت فعالیت‌های طرح پیشنهاد می‌شود در انتخاب مربیان با توجه به اینکه موفقیت طرح تا حد بسیار زیادی وابسته به نحوه فعالیت آنها است، دقت و توجه بیشتری مبذول شود. مربیان

این طرح می‌بایست نسبت به محیط روستا و مردم روستایی انس و الفت داشته باشند و توانایی فعالیت در شرایط سخت را دارا باشند و باید ضمن تخصص در رشته مورد نظر از اصول آموزش، تدریس و به خصوص اصول آموزش بزرگسالان مطلع باشند. از آنجا که از چادرهای طرح به عنوان کارگاه آموزشی به ندرت استفاده می‌شود (به علت شرایط سرما در زمستان و گرما در تابستان) بهتر است که در هزینه کردن جهت این مورد تجدید نظر صورت گیرد. جهت ارزیابی و نظارت طرح لازم است که علاوه بر مربیان از فراگیران نیز نظرخواهی صورت گیرد و کارایی و اثربخشی طرح براساس شاخص‌های مدون جامع و مانع بررسی گردد. در این زمینه لازم است ارزیابی‌ها و نظارت‌های صورت گرفته توسط سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور در سطح کلان‌تر و با توجه به مزایا و معایب کلان طرح صورت گیرد و انجام ارزیابی و نظارت در سطح خرد به مسئولین ادارات فنی و حرفه‌ای هر استان واگذار شود. در هر واحد آموزشی سیار جهت بهتر اجرا شدن فعالیت‌ها از تعداد بیشتری نیروی انسانی استفاده شود. فراگیران مستعد شناسایی شده و جهت فراهم نمودن شروع یک فعالیت شغلی برای آنها همکاری‌های و راهنمایی‌های لازم صورت گیرد. لازم است به همراه آموزش به افراد جوان و بزرگسال، اقداماتی نیز جهت آموزش به کودکان و نوجوانان این مناطق در قالب طرح صورت گیرد. از سوی دیگر لازم است در ارتباط با مناطقی که دارای امکانات مخابراتی مناسب بوده ولیکن فاقد امکانات آموزشی هستند از آموزش توسط تلفن همراه استفاده شود.

سپاسگزاری

از رئیس سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و کارشناسان دفتر مدیریت کشاورزی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و کارشناسان اداره آموزش فنی و حرفه‌ای استان تهران به خاطر همکاری‌هایشان کمال تشکر و قدردانی را داریم.

منابع مورد استفاده

- تیموری، مهرداد و همکاران (۱۳۷۵). اهمیت آموزش سیار در فعالیت‌های آموزشی و ترویجی. مجموعه مقالات اولین سمینار علمی ترویجی - منابع طبیعی امور دام و منابع طبیعی. جلد ۹، ۷۲۵ ص، ص ۶۰۱.

- سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کل کشور (۱۳۸۶). <http://irantvto.ir>.

- سازمان بسیج جوانان سازندگی (۱۳۸۶). <http://www.basij sazandegi.com>.

- جلالی‌فر، سعید (۱۳۸۵). راهنمای اجرایی طرح هجرت. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.

- دفتر مدیریت کشاورزی (۱۳۸۵). توافق‌نامه همکاری نیروی مقاومت بسیج با سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.

- دفتر برنامه‌ریزی توسعه و آموزش (۱۳۸۶). عملکرد طرح هجرت در سال ۸۵. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.
- دفتر برنامه‌ریزی توسعه و آموزش، (۱۳۸۶). پیش‌بینی طرح هجرت برای سال ۱۳۸۶. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.
- فراهانی، فاطمه. مصاحبه (اردیبهشت ماه ۱۳۸۶). مسئول نظارت طرح هجرت استان تهران. دفتر مدیریت کشاورزی. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کل کشور.
- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
- قاسمی اردهانی، علی (۱۳۸۴). بررسی علل مهاجرت روستاییان به شهرها در ایران، فراتحلیل پایان‌نامه‌های تحصیلی در مقطع زمانی ۸۳-۱۳۵۹. فصلنامه روستا و توسعه.
- عصارپور، حمیدرضا. مصاحبه (اردیبهشت ماه ۱۳۸۶). کارشناس زراعی و باغی، دفتر مدیریت کشاورزی. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کل کشور.
- مدیریت صنایع کشاورزی و غذایی (۱۳۸۵). طرح هجرت گامی در جهت افزایش بهره‌وری و ارتقاء مهارت‌های جوامع روستایی، ماهنامه علمی - فنی و تخصصی سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور. سال سیزدهم، شماره ۴۴.
- معاونت پژوهش و توسعه (۱۳۸۵). آموزش فنی و حرفه‌ای روستاییان به منزله راهبردی برای توسعه روستایی. تهران. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.
- محمدی، محمد. مصاحبه (اردیبهشت ماه ۱۳۸۶). کارشناس ماشین آلات کشاورزی، دفتر مدیریت کشاورزی. سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کل کشور.
- Ally, Mohamed (2009). Mobile learning. Transforming the Delivery of Education & Training . Aupress, Athabasca University.
 - CFA (2009). From of <http://www.cfa.vic.gov.au>.
 - Department of Agricultural (2006). The Moblie Agricultural Technical Support Service (MATSS).From of <http://www.agridept.gov.lk/doa/menudata>.
 - http://www.thetascgroup.com/presshits_pdf/washington_post_bangladesh.
 - Pennsylvania Wood Mobile Exhibit (2009). The Pennsylvania Wood Mobile is a Traveling Exhibit That Provides Information. From of <http://www.agriculture.state.pa.us/agriculture/cwp/view.asp?q=128908>
 - The Mobile Farm Experience (2009). From of <http://www.themobilefarmexperience.Co.Uk>.
 - Sharples, M. (2000), "The design of personal mobile technologies for lifelong learning", *Computers and Education*, Vol. 34 pp.177-93.
 - Zabawa, Rober (2008). Tuskage Institute Moveable School. Tuskage University. <http://encyclopediaof alabama.org/face/Article.jsp?id=hrml>.

Mobile Rural Training

Hejrat Plan- A case of Tehran province

Z. Moazen, M. s. Mirtorabi, and S. S. Mousavi

Abstract

Investigations revealed that more than 30% of our populations (23 million) are living in rural nomadic areas, of whom; nearly 4 million are involved in agribusiness interventions. Realities indicate the significant role of rural community in the national socio-economic niche and the need for its proper consideration. Out of enormous issues and constrains imposed on least developed villages of the countries poverty and unawareness and lack of due vocational skills lie within substantial challenges. Given the scarcity of facilities and resources at destitute villages and their remoteness from training centers worsen by poor transportation facilities to connect them to nearest cities and the vocational centers, villagers usually are deprived from appropriate training opportunities particularly in the fields of agriculture and industry. Therefore, rendering tailor made skill-training services have been assumed as a critical priority on top of mission and vision of the national Techno-vocational Training Organization. The organization took initiative to conduct planning and implementing certain Mobile Training activities for marginalized rural communities under the framework of the “Hejrat Plan”. This article goes on literature review and analysis to elaborate on important role of the initiative in agricultural extension and education.

Keywords: Mobile Training, Techno-vocational training, Hejrat Plan